

## A TALAJ ÉS AZ ÉGHAJLAT BEFOLYÁSA AZ EMBER MŰVELŐDÉSÉRE.

### III.

(Felolvasatott az 1870. febr. 9-ikén tartott szakgyűlésen.)

China az északi szélesség 20- és 40-ik foka között fekszik; délebben csak Hainan szigete, északiabban pedig szintén csak igen csekély földdarab van. Keleti és északkeleti harmadát kitevő síkság nyugot felé dombossá lesz, s a dombos vidékek, melyek egész területe hatodát foglalják el, mindinkább magasbodó hegyekbe mennek át. Az ország nyugati fele egészen hegyes, s kelet felől lassanként emelkedik, míg végtére 6—8000'-nyi magas hegyháttal találkozhatni, melyekből 12—15000'-nyi magas csúcsok nyúlnak ki. A ráktérítőn innen, a forró égöv alatt csak Canton vidékét találjuk, mindamellettt azonban egész China éghajlata mérsékeltnek mondható. A nyugot hófedte hegyeiről és észak felől hűs szellők áramlanak egész Chinán keresztül, melyekhez még a tenger felszínén való elpárolgás járúlván, ezen tényezők az évi középhőmérséket annyira leszállítják, hogy annak évi átlaga az ország közép részében nem igen nagyobb mint déli Franeziaországban; Peking évi középhőmérséke, mely az ország északi részén van, körülbelül akkora mint Párisé, holott valamivel délebben esik mint Madrid; továbbá Canton középhőmérséke, mely város a ráktérítőn innen fekszik, nem nagyobb mint Cairóé, noha ez az említett térítőn túl van. Azonban a hőmérséki ingadozások jelentékenyek. Így még Juliusban egész Chinában, Peking vidéke kivételével, a nap heve csak akkora mint Maroccoban vagy Palaestinában; télen át az ország északi negyedében csak oly hideg van mint nálunk, az erre déli irányban következő két negyed pedig nem melegebb mint Franciaország, s csupán legdélebb részében van oly meleg mint Granadában.

Tekintve a hegyek nagy terjedelmét, s azok magasságát, Chinában aránylag több a művelhetlen tér, mint Nagy-Britanniában vagy Franciaországban, s azon szempontból Svájczzal vagy Spanyolországgal helyezhető párhuzamba; keleti és északkeleti harmada azonban igen termékeny, főképp pedig azon 10—12000 négyszegmfdnyi terület, mely Yang-tse-kiang (kék folyó) és Hoang-ho (sárga folyó) torkolata körül fekszik; s ezen rész talán jobban van művelve, mint bármely más föld a világon, termékenységre pedig azt bizonyára semmiféle talaj se múlja felül. Ezenkívül a dombok és kisebb hegyek, a folyók völgyei és a fensíkok szinte igen jól műveltetnek. Hol lehetséges, a hegyoldalak terrace-szerűleg kivágnak, hogy ekként a földművelés részére minél több tér nyeressék; hol pedig a hegyek és dombok oldalai annyira meredek, hogy a terrace-olás többé nem lehetséges, oda épület- vagy tüzelőfákat ültetnek, s az erdőket általában nagyrebecsülik, s azokat a legnagyobb gonddal fenntartani iparkodnak. A chinai földművelésre mindentalpalattnyi tért felhasznál, s oly földet, melyet bevethet vagy beültethet legelőül világgért sem hagyja fenn. Eső bőven van. Az országnak kelet és dél felől több mint hatszáz mérföldnyi tengerpartja lévén, a tenger felszínéről a vízpárak nagy mennyiségben szállanak fel, melyek a nyugoti vidékek magas hegyeihez érve, itt megfolyósodnak, s leginkább eső, részben hó alakjában hullanak alá; ekként pedig a talajt nemcsak teljesen átáztatják, hanem egyszersmind abból fakadó óriási folyóknak szolgáltatnak tápot. Chinában ezenfelül a földöntözés igen terjedelmesen és kifejlett módon gyakoroltatik. China csatornáinak összes számát 400-ra teszik, melyek részben öntözésre részben személy- és áruszállításra szolgálnak. Minthogy ekként a természet bőkezű adományaihoz a legkitartóbb és értelmes szorgalom járul, mondhatjuk, hogy China földművelési termékeivel a világ leggazdagabb országai, Brasília, az Észak-amerikai Egyesült-Államok és Hindostan mellé méltán soroztató, míg a többi államokat mind felül múlja.

Chinának ezenfelül sok vasa és reze, nemkülönben kőszene van, mely utóbbi különösen az északi vidékeken terül el, s annak okát, hogy ezen kincse ezideig nem aknáztatott ki eléggé, abban

kerestetjük, miszerint az eddigi szükségletekre elég fa áll rendelkezésre ; gőzgépek pedig, melyek annak kiaknázását szükségessé tennék, az országban ekkorig használatban nincsenek.

Chinában a kézmű-ipar is igen fejlett állapotban van. S a földművelésnek és iparnak megfelelőleg a belföldi kereskedés is igen élénk, melyet nagy mértékben előmozdít a tengerparti fekvés, továbbá a nagy folyók, s különösen a császárcsatorna, mely Peking alatt a Peiho (fehér folyó) folyamtól kezdve a Yang-tse-kiang déli részén levő Meling hegységig megy, ennek déli oldalán pedig második csatorna kezdődik, mely délfelé haladva Cantonnál végződik. Ekként az utóbbi várost Pekinggel 300 mérföldnyi vízi út köti össze, mely csak az említett hegységnél van néhány mérföldnyi hosszúságban megszakadva. Ezen csatornának a Hoang-ho és Yang-tse-kiang között fekvő része még a hetedik században készült, míg északi része a tizenharmadik században lett készen, s mindeddig a világ oly csatornát nem mutat fel, mely azzal hosszúság, szélesség, mélység, nagyszerűség és fontosság tekintetében mérközhetnék. Ezen át közlekedik China déli része az északival, s látja el ezt rizsszel és egyéb terményekkel. Ezen csatorna mentében vannak az ország leggazdagabb vidékei. China kereskedése eddig leginkább a belforgalomra szorítkozik, s habár újabb időkben a külföldiekkel való érintkezés gyakoribb, a külföldi kereskedés mindeddig nagyobb mérveket nem öltött magára. A kivitel, mely főleg teából és selyemből áll 100 milliónál többre alig becsülhetni, míg a bevitel 75 millió tallerra mehet, s ennek hatoda mákonyért adatik, melyet az angolok Indiából hoznak.

Mindezen adatok pedig szükségesek, ha China népessége számát meg akarjuk becsülni, mert erre vagyunk utalva, minthogy a népesség azon nagy számán, melyet a hivatalos számítások mutatnak fel, igen alaposan kételkedhetünk. Amiot, jezsuita, China népességet 1743-ban hivatalos adatok után 143 millió lélekre becsülte, míg Allerston ugyanakkor 198 millióra tette azt. Macartney lord 1795-ben szinte hivatalos adatok után 333 millió lakost hozott ki, míg az 1812-ik évi népszámlálás 360 millió az 1825-ik évi pedig 352,866,000 lelket talált, s ezen növekedési arányt szem

előtt tartva, China népessége 1849-ben 415 millióra becsültetett. Ezen szám kétségkívül nagy. China területét ugyanis körülbelül hatvanötezer négyszegmértföldre tehetjük, s így Nagy-Britannia és Ireland terjedelmét tizenegyszer múlja felül; ha pedig China népessége szinte tizenegyszer lenne több az a 330 milliót még se igen haladhatná meg. China földjéből aránylag több ember élhet ugyan meg mint a brit és irlandi talajból, mely az összes népesség felénél többet nem igen tarthat el; de az utóbbi ezen hátrányát igen egyensúlyozza azon körülmény, hogy míg China majdnem teljesen magának él, vasban és kőszénben való gazdagságnál, ezen anyagok teljes mértékben való felhasználásánál fogva Nagy-Britanniának piacza az egész világ, honnét fedezi összes jövedelmeinek mintegy három-ötödét. Úgy hiszem, hogy nem tévedünk, ha China népességét aránylag valamivel kevesebbre becsüljük, mint mennyi Nagy-Britannia és Ireland lakosainak száma, s így 315 millióra tesszük azt, ekkor pedig Chinában átlagban véve minden négyszegmértföldre 4800 lakos jön; a lakosok azonban nincsenek az egész országban egyenletesen szétosztva, hanem a tenger felé eső keleti részben körülbelül kétszer sűrűbben vannak, mint a nyugoti hegyes részben, hol tehát egy négyszegmértföldre 3200 embert számíthatunk, míg amott ezek számát négyszegmértföldenkint 6400-ra tehetjük.

A chinaiak főtápláléka a rizs, ezenkívül az északi részekben buza és árpa, minthogy pedig többet dolgozhatnak, s kell is dolgozniok mint a forróövi lakóknak, a húst sem nélkülözhetik egészen. A legáltalánosabban elterjedt házi állat a sertés, s mellette sokkal csekélyebb mennyiségben tartják a déli vidékeken a juhot, míg ezen állat helyett az északi tájakon kecskéekkel találkozhatni. Továbbá a véghezvitt kitartó izommunka mellett némi ingerre is van szükség, s ez a thea, melynek tenyésztése nagyban üzetik. Az éghajlat változékonysága ezenkívül szükségessé teszi, hogy alkalmas ruházatról gondoskodjanak, valamint lakhelyeikre is több gondot kell fordítaniok. Mind ez az élethez megkívántató szükségleteket sokkal jelentékenyebb nagyságra emeli, mint mennyire például Indiában szükség van, s a munka, melyet ezek megszerzésére véghez kell vinniök hasonlíthatlanul nagyobb, mint

mennyire az indiaik kényszerítvék, hogy megélhessenek. Minthogy pedig a termékeny talaj csak szorgalmas és kitartó munka után jutalmazza eléggé művelőjét, sőt sivár dombokat és lejtős hegyoldalakat kell termékkennyé tenni, ez az értelmet szükségképen fejlődésre kényszeríti. A chinai, a talajjal és éghajlattal folytonosan küzdve, a természettel szemben szükségképen saját hatalmának tudatára kell jutnia. A munkás érezvén munkája becsét, s egyszerűs mind szükségletei is nagyobbak lévén, igen természetes, hogy a bér, melyért dolgozott, sokkal nagyobb, mint mennyit Indiában adni szoktak, miből szükségképen foly, hogy a munkaadó osztálynál nem halmozódhatott fel annyi vagyon, miszerint annak csak eszébe is juthatott volna egyes osztályok uralmát a többiek felett megállapítani, s ezt egyik nemzedékről a másikra örökségképen áthagyni.

Minthogy a chinai tapasztalásból tudja, hogy az értelmes munka és gazdálkodás által többet szerezhetni, mint midőn az értelmetlenül történik, a népnevelésre mindig nagy gondot fordított, s a legszegényebb osztálybeliek között is alig van oly férfi, ki írni, olvasni és háztartása számadásait vezetni nem tudná. Osztályokban erre mindenkit tanítanak, valamint Kon-futse tanainak főbb tételeivel is megismertetnek. Chinában a népnevelés már a múlt században oly magas fokon állott, hogy Skóthon kivételével a világ összes országait felülmúlta. S az értelmi fejlettséget több irányban látjuk nyilvánulni.

Már említettük, hogy a chinaiaknál a földművelést, az iparok ezen legfontosabbikát, mily nagy gonddal és bámulatos ügyességgel üzik, a földművelés Chinában a fejlettség magasabb fokán áll, mint állott Angolországban vagy bármely más országban egy század előtt, noha a földművelés és a vegytan mint tudomány Chinában ekkorig ismeretlen, s úgy földművelési eszközeik, mint földművelési módjuk, Angolországgal összehasonlítva, nagyon a kezdetlegesség bélyegét viseli magán.

Kitalálták a selyembogár tenyésztésének mesterségét, valamint reájöttek, hogy miként kell jó selyemszöveteket előállítani, mely iparban őket még egy nemzet se haladta túl. Továbbá

kitalálták, miként kell gyapot- és lenrongyokból, s más növényrészekből jó papirost készíteni; a porcelán készítése és festése szintén chinai találmány, melyet az európaiak több más mesterséggel együtt tőlük tanultak. A könyvnyomtatásban, a lőpor készítése és alkalmazásában, az ágyuk kezelésében, nemkülönb az iránytű használásában gyakorlottak voltak, mielőtt azokat Európában ismerték volna. A tizenhetedik században sok tekintetben, így a földművelésben, kézműiparban, a hasznos mesterségekben, csatornák, utak és hidak készítésében előbbre voltak, mint Europa bármely népe; azonban hátrább állottak a felsőbb mennyiség-, tanban, a csillagászat-, hajózás-, nyelvtani ismeretek- és irodalomban. Törvényhozási, kormányzási és vallási dolgokban pedig igen gyakorlatiak, noha azokban elméleti képzettségre nézve kétségkívül az európaiak megett állanak.

Európának régi baja, hogy majd katonák, majd papok hozták törvényeit, vagy legalább azok a törvények hozatalára lényeges befolyást gyakoroltak, China azonban a munka tisztelete és az értelem fejlettsége által már évezredek előtt tudta azt, hogy a törvényhozás csak a polgári hatalmat illetheti meg, s nincs károsabb, mint midőn a katona vagy a pap abba beleavatkozik. Nincs is Chinának több katonája, mint mennyi rendőrségi czélokra kell, s mennyi elég, hogy honvédség segélyével az ellenséget a határokra visszaverje. Hódítani nem akar, s kétezer év előtt, ahelyett, hogy számra csekélyebb ellenségeit saját hazájukban felkereste és elpusztította volna, inkább építette északi határai védelmére a 300 mfd. hosszú falat, mely építészti ügyességről, mérnöki ismeretekről, kitartó szorgalomról és nagy hatalomról tanúskodik. Az úgynevezett mongol területet és Thibetet nem chinaiak hódították meg, hanem mandsu tatárok csatolták Chinához, kik ezen országot elfoglalták ugyan, s itt uralkodó házat alapítottak, de ők maguk chinai szokásokat vettek fel, nemkülönb magukat a chinai törvényeknek alávetették; míg a telepítményes chinai szorgalmas munkája és értelmi fensősége által a mandsu tatárok ősi honát egészen chinai tartományyá alakítja át.

Mi pedig a papságot illeti ez Chinában sokra nem mehet, mert a chinai a vallásra nem sokat ad. Az éghajlat és a talaj

viszontagságaival sikeresen meg tud küzdeni, s így annak szükségét nem érzi, hogy segítségért felette levő hatalomhoz folyamodjék. Ezenkívül olyan természetjelenségeknek sincs igen kitéve, melyek őt nagyon megrettentenék, s saját maga irányában bizalmatlanná tehetnék. Földrengések elég gyakoriak ugyan, de nem oly nagy mérvűek, hogy tartós félelmet és mély benyomást okoznának. A taifunnak nevezett szélvészek, melyek július és szeptember között uralkodnak, igen veszedelmesek ugyan, s sok kárt okoznak, de a ráktérítőn túl nem terjedvén, csak a legdélibb vidékeken ismerik azt; a monsune pedig, mely az indiai óceán réme, a chinai tengeren és partokon igen meggyengülve mutatkozik. A vallásosság mindezeknél fogva Chinában nem igen fejlődhetett ki.

A műveltek Kon-fu-tse tanát vallják, mely Kr. e. 550 évvel keletkezett, s az állam vallása; azonban tulajdonképen pantheistikus bölcsészeti erkölcstannál nem egyéb, mely az illemre és politikára vonatkozó szabályokat tartalmaz, s legfőbb lénynek a látható kék eget (tian) — a nappal, holddal és csillagokkal, — mondja, melyeket a legnagyobb természeti hatalomnak tekint, s az embernek aszerint kell idomúlnia, hogy erkölcsi élete oly változatlanul tartós legyen, mint az ég látszó mozgásának szabályossága sohasem változik. Minden szerencse és szerencsétlenség, mi a földön van, az égből származik, s ennek haragja áradásokban, szárazságban, földrengésben, napfogyatkozásban sat. nyilvánul, midőn a nép vagy a kormány erkölcsi magaviselete hibás. Ezek az ég egyedüli kinyilatkoztatásai, mert az se csudákat nem művel, se prófétákat nem küld. Kon-fu-tse se a világteremtéséről, se a lélek halhatlanságról nem szól, s ezt a művelt chinai nem is hiszi.

A köznép legnagyobb része buddhista. Buddha (a bölcs) indiai herczeg volt, s Krisztus előtt a hatodik, míg mások szerint a tizedik vagy tizenegyedik században élhetett. Feltette magában, hogy Bráma vallását szelidíteni fogja; de Indiának szörnyeteg istenek kellene, mert a nagyszerű természeti jelenségek, melyeket lakói leküzdeni vagy megérteni képtelenek, őket rettegéssel töltik el, képzelődésüket erősen zaklatják és felcsigázzák, minélfogva

azokat oly lényektől származtatja, kik az emberek ellenségei, s kiket csak nagy áldozatok árán engesztelhetni meg. Buddha követői, kik a várnarendszert meg akarták dönteni, s így a népsorsán javítani akartak, Indiából kiűzettek, Chinában, Japánban, Hátsó-Indiában és Ceylon szigetén azonban jól fogadtattak, s jelenleg a Buddha tana a világ legelterjedtebb vallása, mit különösen annak tulajdoníthatni, hogy az emberek természeti szükségéhez könnyen idomítható, s követőitől áldozatokat nem igényel. Az emberi lelket halhatatlannak mondja, s az istenség kifolyásának tartja, egyszersmind pedig tanítja, hogy ezen földön erkölcsöseknek és vallásosaknak kell lennünk, ha a jövő életben üdvözülni akarunk. Természete szabadelvű, türelmes és békés; ágazatai és tanulmányai erkölcsök, jóakarók és emberségesek; tanainak terjedését csak erkölcsi meggyőződés útján akarja, nem pedig háború, törvény vagy erőszak által. Az erény gyakorlatát és igazság követelését, a háborútól való tartózkodást és vétek kerülését tanítja. A többnejűséget tiltja, s a nők irányában kegyesebb mint bármely keleti vallás. A szabadság fejlesztését, az igazság kutatását megengedi, a vállalkozási szellemre nem hat bénítólag, az ipart, jótékonytságot és haladást pedig nem öli meg, mint ezt Bráma vallása teszi; míg a buja és kicsapongó életnek nagyobb fékezője, mint a görögök, rómaiak, egyiptomiak, asszír-aiak vagy bármely más ókori nagy nemzet vallása. Minthogy a népek szükségéhez képest idomítják azt, sok helyen bálványimádással van az összekeverve, de más vallásuk iránti türelmetlenséggel vagy azok üldözésével sohasem homályosította el magát. Papjai legnagyobb része tudatlan, buta és koldús, s épen ezért semmi tekintélyben sem részesülnek.

S ezekben van annak oka, hogy míg Európát Sylla idejétől kezdve egészen a jelen századig, tehát kétezer éven át, nagy részben oly kegyetlen és véres háborúk marcangolták, melyeket majd a katonai nagyravágyás majd a papi türelmetlenség és uralomvágy támasztott, illetőleg szitott, addig China legnagyobb részben békésen fejlődött, mert ott mindig megtartották azon elvet, hogy a katona és a pap se nem uralkodó, se nem törvényhozó, hanem azon törvénynek van alávetve, mely-



ket a polgári hatalom mindenki számára, s így az ő számukra is hozott.

A chinai politikája, melyet a kormány mindig követ: a munka és a béke, nemkülönb a törvények és szülők tisztelete, s valóban a nép nagy tömege mindig szorgalmas, iparkodó, pénzszerző, csendes és elégedett volt.

China kormányát kényúrinak mondják; ez azonban csak anynyiban áll, hogy a legfőbb törvényhozási, végrehajtó és igazságszolgáltatási hatalom a császár kezeibe van letéve, s ki ezenkívül minden tisztviselőt kinevez, illetőleg kinevezhet. A törvényeket megváltoztathatja ugyan, de vannak alaptörvények és régi szokások, melyekhez trónjának kockáztatása nélkül nem nyúlhat. A császár tisztviselőkké csak olyanokat nevezhet ki, kik a kijelölt iskolákat járták, s a kiszabott vizsgálatokat letették. Chinában nincs ugyan parlament, hanem annak közérzete, hogy ezen vagy más törvény fenntartása az államra nézve szükséges, oly korlátot von a császári hatalom körül, melyet ez túl nem léphet. A császári kormány ezenfelül osztályokból áll, melyek között a legfőbb hatalom és a kinevezések gyakorlása szét van osztva, még pedig törvények által szigorúan megállapított rend szerint. A törvények önkényesen, de a felmerülő szükségek szerint akként hozatnak, hogy a köztisztviselők önkénykedésére nem igen marad tér. A népjogait törvények védik, melyek megszabják az adóztatás módját, a törvénykezési eljárást és a köztisztviselők mindegyikének hatáskörét; s a törvényeket minden negyedik évben ki kell hirdetni, beleértve az ujonnan hozott törvényeket is. Ezenkívül, ha a császár törvényt akar hozni, ki kell hallgatni tanácsát, s visszaható erővel bíró törvényeket nem hozhat. Szóval a császár csak tanácsa és tisztviselői igénybevételével a törvények értelmében uralkodhatik, nem pedig önkénye szerint, mint ez a mohamedán államokban és Oroszországban igen gyakran előfordúl.

A chinai hazájában mind azt, mire szüksége van, részint megtalálván, részint honi termékekből előállítani tudván, igen természetesen a szomszéd nemzetekre nem szorúlt, sőt ezek értelmi alantiségát látván, minthogy tőlük semmit se nyerhetett, elzár-

kozott. Ezen elzárkozást mint különöztséget tüntetik elő, holott az a chinaiak felett uralkodó természettani törvények szükségképeni folyamánál nem egyéb. Ujabb időkben China több kikötője megnyílt, azonban nem chinai kezdeményezés, hanem ellenkezőleg európai erőszakoskodás folytán. Európának szüksége van China theájára és selyemére, s noha China az angolok mákonya nélkül igen jól megélhetne, de maga se fogja bánni az Európával való kereskedést, minthogy ennek ezüstje a kereskedelmi kedvező forgalmi mérleg folytán hozzá vándorol.

A chinai folytonos nehéz munkára lévén utalva, megtanulta azt, hogy az ember önfenntartása az első életcél, s szülőiért, gyermekeiért, feleségeért és vérrokonaiért megtesz ugyan mindent, valamint barátjai is számíthatnak reá, idegenek irányában azonban könyörületlen, s emberiségből való intézkedéseknek Chinában nyomait nem találjuk, mivel kapcsolatban ösztinteségére és becsületességére se tarthatni számot. Chinában minden, a mi van, az önérdékből indul ki, s ezen állam évezredek óta szilárdan áll, mert mindig csak a meglevő érdekek, még pedig anyagi érdekek politikáját követi. Elvekért, elméleti tökélyért, nagy erkölcsi fenntartásért ott senki se küzd, — ezekért Chinában senki se ad semmit. Az erkölcsi érzés hiánya nagyon meglátszott a legközelebb lefolyt forradalom alatt, midőn úgy a kormány, mint a felkelők nagy kegyetlenségeket vittek véghez; azonban nem nagyobbakat mint a régi görögök és rómaiak, vagy a katolikus főpapok a IV-dik századtól a XVII-ikig, vagy a XVII-ik századbéli massachusetts-i puritánok. S az egész chinai történet, sőt az egész világ története nem mutat fel oly erkölcstelenséget mint az 1572-iki szent Bertalan éji mézszárlás. Ha pedig az embert életétől igazságtalan, zsarnoki és kegyetlen törvények végrehajtása által fosztják meg, ez csak oly embertelen cselekedet mint midőn valakit törvényen kívül gyilkolnak meg. Ezra C. Seaman-nek igaza van, midőn „*Essays on the Progress of Nations*“ (Second Series. 1868.) mondja „Ilyenkor a törvényhozó a bűnös, s azon kegyetlenségekért felelős, melyek a hozott törvény végrehajtása következtében történnek.“

Kétségtelen, hogy a chinai az értelmi fejlődés azon fokára képes, melyet bármelyik európai nemzet elérhet, s hogy ezen nép egy vagy másfél század óta nem haladt előre, annak okát abban kereshetjük, hogy a chinai elért értelmi műveltségével annyira kitudta a talajt aknázni, mennyire csak lehetett, minél tovább saját hazájában a legiparosabb európai nemzet se mehetett. S nem lévén több, mit megfeszítettebb értelmi tevékenység és nagyobb izommunka mellett előállítani lehetne, igen természetesen nem volt meg a hajlam se a már meglevőnek tovább fejlesztésére. China területe túlnépes, s ennek legtermészetesebb következménye a kivándorlás. A hátsó indiai államokba, Jávába és a többi indiai szigetekre, Oceániába, különösen pedig a Sandwich szigetekre, továbbá Ausztráliába, névleg Victoria gyarmatba, s végül Californiába a chinaiak nagy számmal vándorolnak; a mint pedig más éghajlat alá jutnak, s más talaj van alattuk, értelmi fejlődésüknek új tere nyílik, így a csendes oceánt az atlanti oceánnal egybekötő Pacific vaspálya chinai munka és szorgalom nélkül idáig sem lenne készen. Annak nyugati részét ugyanis nagy részben chinaiak építették.

A chinaiak kivándorlásának és a kaukázusi fajtabeliek közti megtelepedésének megmérhetlen következményei lehetnek. A chinai mindenhová magával viszi a békés ipar és a hazai kereskedelmi forgalom fejlesztésére való ösztönt, s nem igen van kedve a külföldi való kereskedésre, mi nagy haszonnal járhat ugyan, de nagy surlódásokra és összeütközésekre is vezethet. A chinai ezenfelül mindenhová a békeszeretetet és a háború gyűlöletét viszi magával, s remélhetni, ha számuk a fehér fajtabeli emberek között elég nagy leend, befolyásukat mindenhol a katonai szellem és a nemzeti nagyravágyás lenyomására fogják használni, mi az emberek jólétének előmozdítására fog szolgálni.

BALOGH KÁLMÁN.



# Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)



## A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

## Az alábbi feltételekkel:



**Nevezd meg!** — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).



**Így add tovább!** — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

## Az alábbiak figyelembevételével:

**Engedélyezés** — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

**Közkinccs** — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

**Más jogok** — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.